

Bevezetés

Napjainkban jól látható, hogy a jogalkotás már-már futószalag-szerűen bocsátja ki az újabb és újabb jogszabályokat, s nemcsak kevésbé jelentős jogszabályokra kell gondolni, hanem a legtöbbet használt jogszabályok is komoly reformáláson mentek, illetve mennek keresztül. Nem hagyható figyelmen kívül a 2012-ben elfogadott Alaptörvény, amely az egész magyar jogrendszer kereteit meghatározza, bizonyos esetekben a korábbi felfogáshoz képest átértékeli. Szintén jelentős változást hozott a 2012. évi Büntető Törvénykönyv, valamint a nemrég elfogadott, várhatóan 2018. január 1-én hatályba lépő Büntetőeljárásról szóló törvény. Továbbá számos ponton radikális újítást hozott a polgári jog területén a 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, és az e jogszabályba foglalt jogosultságok érvényesítésének alaki keretet adó új Polgári perrendtartás hatályba lépése is 2018. január 1-én várható. Ezek nem csupán egyes új jogszabályok, hanem voltaképpen egy korszakváltás is megfigyelhető a jogalkotó által a magánjogi viszonyokban felvázolt ember- és társadalomkép tekintetében is. Jelen tanulmányomban mind a polgári anyagi jogi, mind a polgári eljárásjogi új emberkép mibenlétének, illetve a bekövetkezett és bekövetkező változások elemzésére szorítokozom.

Az emberkép mibenléte

Az emberkép kétségtelenül egy meglehetősen absztrakt fogalom. Elméleti kategóriáról van tehát szó, azonban e felfogás jegyében a jogalkotás kihat a részletszabályokra is. Ezentúl a jogalkalmazásban is testet ölt az emberkép, hiszen egyes hatóságok, bíróságok határozatai eltérő zsinórmércét követhetnek különböző területeken és időkben, ugyanis mást vár el az állam, illetve a társadalom az állampolgártól.

„Majd azt mondta Isten: Alkossunk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra, hogy uralkodjék a tenger halain, az ég madarain, az állatokon és az egész földön, s minden csúszómászón, amely mozog a földön! Megteremtette tehát Isten az embert a maga képére; Isten képére teremtette őt, férfinak és nőnek teremtette őket.”¹

E sorokkal lehet találkozni már a Biblia legelején, a Genezisben, ami kifejezi azt, hogy a Szentírásban is milyen fontos szerepet kap az emberkép. Mivel a Bibliában kifejezetten fontos

¹ Mózes első könyve, 1. fejezet, 26-27. vers

szerepet kap az emberi magatartás zsinórmértéke, ennek analógiájára azt kell megállapítanunk, hogy a magánjog területén is elkerülhetetlen egy emberkép meghatározása.²

A jogtörténetben azonban a legszélesebb körben ismert emberkép a római *bonus et diligent paterfamilias*. Azonban ez az emberkép elsősorban nem célkitűzés volt, hanem egy zsinórmérce, amelynek a magánjogi felelősség meghatározásánál volt kulcsfontosságú szerepe. De mindenképpen mérőföldkönek számít, hiszen a római jogban egy magánjogi absztrakt képet állított fel, amely későbbiekben is példaként szolgált. Ehhez valamelyest hasonló emberképként jelenik meg a porosz Allgemeines Landrechtben az *Untertan* (alattvaló), Franciaországban a *Bourgeois* (városi polgár) vagy az *Homme prudent et prévoyant* (előrelátó és okos férfi),³ a common law-ban ismert *reasonable man* (ésszerűen gondolkodó ember) vagy a magyar magánjog-történetben honos *jó gazda* emberképe is.⁴ Tehát látható, hogy közel sem példa nélküli egy-egy kor emberképének meghatározása.

A keleti blokkban, így ezen belül Magyarországon is a szocializmus kialakított egyfajta emberképet, amely a szocialista gondolatok, társadalmi viszonyokról való újszerű felfogás forradalmi mivolta miatt jelentősen különbözött a korábbi korok emberképétől, valamint alaposan megváltoztatta az egyén és az állam viszonyát úgy, hogy a kollektívizmus lett az irányadó eszme. Az állam egy gondoskodó szerepet töltött be az állampolgárok felett, óvta őket a zsarnokságtól, és védelmet biztosított ellene. Ebben a rendszerben az állampolgárokat ez a gondoskodó állam nagyobb biztonságban részesítette, ám ezzel összefüggésben fordítottan arányos kép mutatkozik az állampolgárok szabadságában és felelősségében, ugyanis ezekből kevesebb jutott a szocialista állam által gondosan óvott egyéneknek. Ennek a szellemiségnek a talaján áll az 1959. évi Ptk. és az 1952. évi Pp. is.

A monista magánjog

A 2013. évi Ptk. már a monizmuson alapszik, de előtte a magyar civilisztikában dualizmus volt a jellemző szabályozási technika. Az új Ptk. előtt a régi Ptk. szabályozta a szűk értelemben vett polgári jogot, míg a kereskedelmi, illetőleg gazdasági jog tekintetében a gazdasági társaságokról szóló törvény volt irányadó. Így ma már a természetes személyek és

² LANDI Balázs: *Emberkép, magatartásmérték, felelősség*, Iustum Aequum Salutare, 2016/1., 49.

³ LANDI: *Emberkép...* i. m. 50.

⁴ LENKOVICS Barnabás: *A fenntartandó magánjog*, Jog – Állam – Politika, 2011, különszám, 92.

gazdasági társaságok viszonyait egy törvény, az új Ptk. rendezi egységesen. Noha a személyi viszonyokat természetes személyek és jogi személyek tekintetében egymástól eltérően szabályozza a Ptk. – elsősorban annak köszönhetően, hogy két külön könyvben kerülnek szabályozásra – a vagyoni viszonyukat általános jelleggel egységesen szabályozza a Ptk. A dologi és kötelmi jog tehát egységesen vonatkozik mind a természetes személyekre, mind a jogi személyekre. Ezt az egységességet a jogalkotó enyhítette azzal, hogy némely esetben különbséget tesz fogyasztó és vállalkozás⁵ között. A monizmus éles váltást jelent a szocialista korszakban meghonosodott, és a rendszerváltás utáni évtizedekben fennálló dualizmushoz képest. A monista felfogás együtt jár azzal, hogy egy új emberkép megalkotása szükséges, azonban ez már az új Ptk. kodifikációja előtt folyamatban volt.

A rendszerváltással indult meg az a folyamat, amely a mérleg nyelvét a közösségi szemléletről az individualizmus felé billentette, ez tükröződik az egyének növekvő felelősségében és szabadságában is, és ezzel fordítottan arányosan csökkent az állami hatalom, különösen az egyének egymás közti viszonyaiban. A társadalmi átrendeződés miatt a 21. század hajnalán azonban indokolt egy újfajta emberkép-megközelítés, amely a szociális piacgazdaság modelljét tekinti mintának, ezért az új Ptk. által egy új emberkép jelenik meg, amely az alkotmánybírószági gyakorlatban kialakított elvekre épülő emberi méltóságból vezethető le. Korunk emberképe szerint tehát az ember egy magánjogi jogalany és egyben autonóm személy, aki a mindennapi életben felelősen és előre láthatóan cselekszik. Az újszerű emberkép öntudatos, bátran kockáztat, saját ügyeit felnőtt módjára intézi, nincsen szüksége az állam gondoskodására, gyámkodására. Antipaternalista szemléletmódnak is nevezhetjük ezt az aspektust, hiszen az egyén immár nem igényli az állam túlzóan gondoskodó, paternalista védelmét. Ez a felelősen cselekvő emberkép a Ptk.-ban elsősorban a tulajdonszerzés, a szerződési szabadság, az egyesülési és társulási szabadság szabályozásában jelenik meg,⁶ az öröklési jogban⁷, de a Ptk. újításai között kitűnik az előre láthatósági klauzulában az objektív felelősség kapcsán is.

A jogalkotó által megjelölt emberkép a polgári jogi kodifikáció során tehát a gondos, előre látó, kockáztató, ügyeiben felelősen döntő ember képe volt. Ez nem teljesen újszerű ötlet, sokkal inkább a gyakorlat kodifikálása, ugyanis ezen emberkép eredetét az alkotmánybírószági

⁵ Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 3. fogyasztó: a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy; 4. vállalkozás: a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében eljáró személy

⁶ VÉKÁS Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*, Complex, Budapest, 2013, 19.

⁷ LANDI Balázs: *A hetedik könyv – A hetedik pecsét, avagy a Polgári Törvénykönyv életvégi ember- és családképe*, Iustum Aequum Salutare, 2016/3, 169.

határozatokban lehet megtalálni. És még hozzá nem is a Ptk. kodifikációjának idejére tehető, hanem sokkal inkább a rendszerváltozás utáni években jelent meg e gondolat. A társadalmi és gazdasági átrétegződés és egyéb jelentős változások miatt szükségessé vált egy új emberkép kikristályosodása is. Az Alkotmánybíróság ennek irányába tett lépést annak kimondásával, hogy: “az új gazdálkodási körülmények között az áruforgalom és a piaci feltételek ismerete a jogok és kötelezettségek egyenlősége folytán minden üzletszerűen gazdasági tevékenységet folytató jogalanytól elvárható”.⁸

A legmagasabb szintű nemzeti jogforrásunk, az Alaptörvény is meghatároz egyfajta emberképet. Ez alapvetően alkotmányjogi emberképet jelöl meg, de a magánjogi emberkép számára is ez jelenti a kiindulópontot. Az Alaptörvény O) cikke úgy szól, hogy „*Mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni.*” Ezen alkotmányjogi deklaráció nem magyar vívmány, ugyanis az 1999-es svájci alkotmányban⁹ is hasonlóképpen kerül meghatározásra az emberkép.¹⁰

Út a polgári perjog kodifikációjáig

A magánjogi emberkép azonban nemcsak az anyagi jogban, hanem az eljárásjogban is visszaköszön. Ahhoz, hogy ezt látni is lehessen, tudni kell, hogy milyen jelentős újításokat hoz az új Pp. Ezért a perszabályok bemutatásával, elemzésével kívánok rámutatni arra, hogy hogyan is ölt testet a perjogban az új magánjogi emberkép.

Már évekkel ezelőtt elfogadott nézetté vált, hogy a polgári jog kodifikációja után a polgári perjogi kodifikáció is elengedhetetlen. Természetesen olyan véleményekkel is lehetett találkozni, hogy nélkülözhető a teljes kodifikáció, elegendő csupán a szükséges kérdések tekintetében törvénymódosítás formájában néhány helyen újítást a perjogban.¹¹ Azonban a Pp. a több mint hat évtizedes élete alatt száznál is több módosításon esett át. A számos változtatásnak köszönhetően a törvény szabályozási egysége megtört, megbomlott a törvényi rendszer koherenciája, és ez sokszor értelmezési nehézségekhez vezethet a jogalkalmazás során.¹² A kodifikáció mellett szóló érv az is, hogy a napjainkra megváltozott szerkezetű és felépítésű társadalomban a jogviták szemmel láthatóan bonyolultabbak és összetettebbek, mint

⁸ 73/1992. (XII. 28.) AB határozat

⁹ Svájci alkotmány, 6. cikk: „*Jede Person nimmt Verantwortung für sich selber wahr und trägt nach ihren Kräften zur Bewältigung der Aufgaben in Staat und Gesellschaft bei.*”

¹⁰ LANDI Balázs: *Kit támogat a jog a polgári jogi felelősség körében? - avagy valóban érvényesül-e a magánjogi deliktum elve?* –, Iustum Aequum Salutare, 2012/31, 17.

¹¹ TAMÁNÉ NAGY Erzsébet: *A Pp. tartalmának és terjedelmének egyes kérdései*, Magyar Jog, 2013, 9. szám, 543.

¹² Az új polgári perrendtartás koncepciója 2-3.

az 50-es évek jogvitái. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy az eljárásjognak szükséges az anyagi joggal harmonizálnia is, így a Ptk.-hoz hasonlóan a Pp. kodifikációja is elkerülhetetlen.

Ezeket figyelembe véve Magyarország kormánya a polgári perjogi kodifikációról szóló 1267/2013. (V. 17.) kormányhatározatban elrendelte az 1952. évi Pp. átfogó korszerűsítésére irányuló munkálatok megkezdését.¹³ A hozzávetőlegesen három évig tartó kodifikációs folyamat végén az Országgyűlés 2016. november 22.-én elfogadta az új polgári perrendtartásról szóló törvényt, amely 2018. január 1.-én lép hatályba.¹⁴

Az új kódex alapjaiban véve megreformálja a polgári eljárásjogot, ugyanis az alapelvek szabályozásában is alapvető változás megy végbe. Egyrészt nem sorolja fel tételesen az összes eljárásjogi alapelvet az 1952-es Pp.-hez vagy a 2010. évi román Pp.-hez hasonlóan,¹⁵ hanem csupán azokról az alapelvekről rendelkezik a jogszabály, amelyek az eljárás egészét vezérlő elvként hatják át. Így a kodifikáció során fő mintaadónak minősülő német perjogi törvény (*deutsche Zivilprozessordnung*) alapelvei azon megoldását sem tartotta követendő példának a magyar jogalkotó, hogy teljesen felesleges egy különálló alapelvei fejezettel indítani a törvényt.

Az új Pp. alapelvei

Az új alapelvek közül a jelentőségénél fogva elsőnek tekinthető a perkoncentráció elve. A kodifikáció során a legfőbb célként a perhatékonyság rendszerszintű megvalósítását jelölte meg a jogalkotó, ehhez pedig elengedhetetlen a per koncentrációja. A perkoncentráció elvéről úgy rendelkezik a törvény, hogy a bíróságnak és a feleknek törekedniük kell arra, hogy az ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték olyan időpontban álljon rendelkezésre, hogy a jogvita lehetőleg egy tárgyaláson elbírálható legyen.¹⁶ Ennek értelmében az eljárás résztvevőinek – különös tekintettel az eljáró bíróra – a törvény adta eszközök segítségével mindent meg kell tenni, hogy a jogvita keretei minél hamarabb rögzüljenek, a per

¹³ Az új polgári perrendtartás koncepciója 2.

¹⁴ <http://arsboni.hu/elfogadtak-az-uj-pp-t/> (Letöltve: 2017.01.07.)

¹⁵ PANTILIMON Rikárd Árpád: *A romániai polgári perrendtartás reformja*; In: Harsági Viktória (szerk.): Közép-európai polgári perjogi reformok és kodifikációk az elmúlt negyedszázadban – Tradíció és megújulás, HVG-ORAC, Budapest, 2014, 246-252.

¹⁶ Új Pp. 3. §

mibenléte tisztázódjon, így akár egyetlen egy jól előkészített tárgyaláson bírálhassa el a jogvitát a bíróság.¹⁷

A felek eljárástámogatási kötelezettségéről mint alapelvről úgy szól az új Pp., hogy a felek kötelesek előmozdítani az eljárás koncentrált lefolytatását és befejezését.¹⁸ Ez az alapelv tehát a felek oldaláról közelíti meg a perkoncentrációt, és a bíró mellett a feleket is felelőssé teszi a minél gyorsabb, gördülékenyebb, hatékonyabb pervitel eléréséért. Ezt másképpen akár a felek per előbbre viteli kötelezettségének is nevezhetjük,¹⁹ amely vélhetően a német perjog hatásaként került megfogalmazásra (*Prozessförderungspflicht*).²⁰

A harmadik új alapelvként a bíróság közrehatási tevékenysége jelenik meg, amely úgy határozható meg, hogy a bíróság a perkoncentráció érvényesülése érdekében az e törvényben meghatározott módon és eszközökkel hozzájárul ahhoz, hogy a felek eljárási kötelezettségeiket teljesíthessék.²¹ Ezen alapelv egy sokkal aktívabb bírói attitűdöt kíván meg az eljáró bírótól, mint korábban. A fokozott bírói aktivitás következtében a bíró nem csupán döntést hoz a felek meghallgatása után, hanem aktívan menedzseli a pert. Több jogosítvánnyal rendelkezik a bíró a tényállás tisztázásában, azonban ez főszabályként nem jelenti azt, hogy hivatalból jár el a bíróság.²² Tehát a tárgyalási (peranyagszolgáltatási) elv maradó az irányadó, és a felek rendelkezési joga sem sérülhet. A bírói aktivitás a Franz Klein-féle osztrák szociális perjogmodell nyomán vált elterjedt bírói magatartássá,²³ és már az 1911. évi Pp. is előírta.²⁴

Osztott perszerkezet

A legjelentősebb innováció kétségkívül az elsőfokú eljárás perszerkezetének két, egymástól jól elhatárolható eljárási szakaszra történő felosztása. Az 1952. évi Pp. által

¹⁷ JUHÁSZNÉ ZVOLENSZKI Anikó: *A Pp. I. fejezetének múltja, jelene, jövője, avagy a törvény célja és alapelvei a kodifikációk tükrében*. In: GELLÉN Klára – GÖRÖG Márta (szerk.): *Lege et fide*, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016, 271.

¹⁸ Új Pp. 4. § (1) bekezdés

¹⁹ Koncepció i. m. 10.

²⁰ CZOBOLY Gergely: *A perelhúzóadás megakadályozásának eljárási eszközei*, PhD értekezés, Pécs, 2013, 24.

²¹ Új Pp. 6. §

²² CSERBA Lajos – GYEKICZKY Tamás – KORMOS Erzsébet – NAGY Adrienn – NAGY Andrea – WOPERA Zsuzsa: *Polgári perjog általános rész*, Complex, Budapest, 2008, 51.

²³ RECHBERGER, Walter H.: *Az osztrák polgári perrendtartás – mintául szolgált-e az 1911. évi magyar perrendtartás számára?*; In: HARSÁGI Viktória (szerk.): *Közép-európai polgári perjogi reformok és kodifikációk az elmúlt negyedszázadban – Tradíció és megújulás*, HVG-ORAC, Budapest, 2014, 26-27.

²⁴ VIRÁG Csaba: *Az alaki igazságosságot előtérbe helyező fair eljárás nem zárja ki a jó és helyes döntés lehetőségét*; In: NÉMETH János - VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*, HVG-ORAC, Budapest, 2014, 376

alkalmazott egységes perszerkezethez képest ez forradalmi változásnak tekinthető. Ennek a célja az, hogy megakadályozza a per elhúzására, széttöredezésére alkalmas jogintézmények és perelhúzó célzattal megtett bizonyítási indítványok alkalmazhatóvá váljanak az eljárásban. Az 1952-es Pp. által bevezetett egységes perszerkezet elhagyásával a jogalkotó ismét vissza kíván térni az 1911. évi Pp. által is alkalmazott osztott perszerkezethez. Azonban ez nem jelent évszázados visszalépést, hiszen az 1911:I.tc. osztott tárgyalási rendszerének, és azon belül is kifejezetten a perfelvételi tárgyalásnak alapvetően más a célja, mint az új Pp.-ben. Az osztott perszerkezet tulajdonképpen úgy néz ki, hogy a pert két egymástól jól elhatárolható szakaszra lehet bontani. A perfelvételi szak után bekövetkezik egy percezúra, amely lezárja a perfelvételt, és megnyitja az érdemi tárgyalási szakot.

Az első szakasz tehát a perfelvételi szak, másképpen állítási szak, de a Pp. koncepciója még előkészítő szakaszként említi meg. Az eljárás úgy indul, hogy a felperes benyújtja a keresetlevelét az illetékes és hatáskörrel rendelkező bíróságnak. Ha nincs helye áttételnek²⁵ és visszautasításnak²⁶, akkor a bíróság kézbesíti a keresetlevelet az alperes számára.²⁷ Ezzel egyidejűleg a bíróság dönt a perfelvétel további módjáról az eljárás rugalmassága érdekében. Nemzetközi tapasztalatok is azt mutatják, hogy érdemes kerülni a túlzottan merev és szigorú szabályozást a perelőkészítés esetén, és a rugalmasságot a bíró diszkrecionalitásával lehet elérni, tehát mindenképpen a bírónak szükséges dönteni a perfelvétel módjáról az ügy körülményeinek mérlegelésével.²⁸ A német, az osztrák és a svájci perrendtartáshoz hasonlóan az új magyar Pp.-ben is három lehetséges módon mehet végbe a perfelvétel.

A perfelvétel menete

Első lehetséges út az, ha a bíróság további írásbeli perfelvételt rendel el.²⁹ Tehát a keresetlevél-ellenkérelem iratváltás után még egy „írásbeli párbeszéd” következik. Az alperesi ellenkérelemre a felperes köteles viszontválaszban reagálni a bíróság felhívására³⁰, amelyre az alperes válaszirat formájában fejtheti ki álláspontját.³¹ Azonban ez az írásbeli perfelvétel nem válhat parttalanná, ugyanis két felperesi illetve alperesi iratváltásra van korlátozva a

²⁵ Új Pp. 174. §

²⁶ Új Pp. 176. §

²⁷ Új Pp. 169. §, 179. §

²⁸ NYLUND, Anna: *Introduction to the Preparatory Stage of Civil Proceedings*; In: ERVO, Laura – NYLUND, Anna (eds.): *Current Trends in Preparatory Proceedings*, Springer, 2016, 10

²⁹ Új Pp. 187. § a) pont

³⁰ Új Pp. 201. § (1)–(4) bekezdés

³¹ Új Pp. 201. § (5) bekezdés

perfelvétel.³² Elsősorban komplexebb, bonyolultabb ügyekben, és a törvényszék elsőfokú hatáskörébe tartozó ügyekben várható, hogy a bíró további írásbeli perfelvételt rendel el.

Ha nem szükséges az írásbeli perfelvételt, vagy az már lezajlott, illetve ha nincs helye perfelvétel mellőzésének, akkor a bíróság kitűzi a perfelvételi tárgyalást.³³ A bíróság összegzi a releváns perfelvételi iratokat, ami az anyagi pervezetés egyik megnyilvánulása, ugyanis ebből a felek számára kiderülhet, hogy a bíróság miként látja a jogvitát, így elkerülhetővé válnak a meglepetés-ítéletek.³⁴ Az összegzéshez megjegyzéseket, észrevételeket tehetnek a felek, valamint szóban kiegészíthetik állításaikat, megmagyarázhatják azokat, illetve válaszolnak a bíró által feltett kérdésekre.³⁵ A perfelvételi eljárás lezárásakor – ha az ügy körülményei indokolják – a bíróság úgy is dönthet, hogy nyomban megtartja az érdemi tárgyalást.³⁶ Viszonylag egyszerűbb jogviták esetén a szóbeliség kifejezetten előnyös, mivel a felek közvetlenül reagálhatnak a másik fél nyilatkozatára, a bíró pedig anyagi pervezetése nyomán rögtön tisztázhatja a homályos, ellentmondásos állításokat.³⁷ Ezen okból kifolyólag további írásbeli perfelvétel elrendelése nélkül a perfelvételi tárgyalás kitűzése elsősorban a járásbírói szinten várható.³⁸

Amennyiben a bíróság úgy dönt, hogy a keresetlevél és az ellenkérelem már megfelelően és elégséges módon meghatározták a jogvita kereteit, akkor mellőzi a perfelvételt, tehát nem rendel el további írásbeli perfelvételt, és perfelvételi tárgyalást sem tűz ki. Csupán kézbesíti a felperes részére az ellenkérelmet, és tájékoztatja a feleket a perfelvétel lezárásának következményeiről. Azonban bármelyik fél tizenöt napon belül előterjesztett írásbeli kérelmére a bíróság perfelvételi tárgyalást tűz ki.³⁹ Látható, hogy a perfelvétel mellőzése esetén a vegyes tárgyalási rendszer kerül előtérbe az osztott perszerkezettel szemben.

Érdemi tárgyalási szak a közbenső végzés alapján

³² TRÓCSÁNYI László: *Közjog és magánjog összefonódása a jogalkotásban*; In: GELLÉN Klára – GÖRÖG Márta (szerk.): *Lege et fide*, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016, 641.

³³ Új Pp. 171. § b) pont

³⁴ Az új Pp.-ről szóló törvényjavaslat általános indokolása 347.

³⁵ Új Pp. 191. §

³⁶ Új Pp. 196. §

³⁷ ÉLESS Tamás – ÉBNER Vilmos: *A pervezetés – az érdemi tárgyalás előkészítése*; In: NÉMETH János - VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*, HVG-ORAC, Budapest, 2014, 388.

³⁸ KÖBLÖS, Adél: *Towards More Efficient Preparatory Proceedings*; In: ERVO, Laura – NYLUND, Anna (eds.): *Current Trends in Preparatory Proceedings*, Springer, 2016, 204.

³⁹ Új Pp. 197. §

A perfelvétel lezárása egy új határozatfajttával, az ún. közbenső végzéssel történik. Tulajdonképpen a közbenső végzésben ölt testet a perkoncentráció, ugyanis e végzéssel valósul meg a percezúra, azaz a permetszés, tehát lezárja a perfelvételi szakot, és ezzel egyúttal megnyitja az érdemi tárgyalási szakot. Voltaképpen e végzés teszi osztottá a perstruktúrát a permetszésével. A közbenső végzés egyben jelenti a jogvita mibenlétének teljes körű tisztázásának rögzítését szolgálja. Ezentúl egyfajta „*kivíteli terv*” is, amelyre lehet alapozni az eljárás további folytatását. Azaz összefoglalja az állítási szak eredményeit, és egyben megtervezi a bizonyítási szakot úgy, hogy kiosztja a bizonyítási terheket. Rögzíti az eljárás kereteit, és ehhez kapcsolja a per logikai egységének megbontását megakadályozó preklúziókat. A felek indítványainak, tény- és jogállításainak rögzítésére terjed ki a tartalma, és fő attribútuma, hogy az érdemi tárgyalási szakban e nyilatkozatok megváltoztatására nem, vagy csak kivételes esetben van lehetőség preklúziós hatásának köszönhetően.⁴⁰ A normaszöveg úgy fogalmaz, hogy a bíróság a perfelvételt végzéssel lezárja, és e végzéséhez kötve van.⁴¹ Tulajdonképpen ez az a pont, ahol a legjobban tetten lehet érni az új magánjogi emberkép megjelenését az új Pp.-ben. Kitűnik, hogy a perfelvételi szakban a bírók, a felek és a jogi képviselők felelőssége is megnő a hatékony pervitel érdekében. Így az a veszély állhat fenn a növekvő felelősség miatt, hogy ha a perfelvétel során nem megfelelően rögzül a per tárgya, akkor a felek számára kedvezőtlen ítélet fog születni, ami miatt elkerülhetetlenné válik a másodfokú eljárás.

A közbenső végzés kihirdetésével tulajdonképpen a per az érdemi tárgyalási szakba érkezik. Minél kevesebb, lehetőleg csupán egy koncentrált érdemi tárgyaláson kell lefolytatni a pert a jogalkotó célkitűzése szerint. E szakaszban főszabály szerint már nincs lehetőség állítások, nyilatkozatok, indítványok megtételére, ez ugyanis már a bizonyítási eljárás színtere. Ennek megfelelően bizonyítási szaknak is nevezhetjük a per ezen fázisát. A túlzott rugalmatlanság elkerülése érdekében nyilatkozatot és indítványt is lehet tenni az érdemi tárgyalási szakban.⁴² Fő jellemzője a bizonyítási szaknak, hogy általános szinten érvényesül a keresetváltoztatás és kereset-kiterjesztés tilalma, ez alól csak a felek kölcsönös rendelkezési hatalma között lehet eltérni, ami a rendelkezési elvre vezethető vissza.⁴³

⁴⁰ DÖME Attila: *Egy új eljárásjogi jogintézmény, az ún. közbenső végzés természetéről*, Magyar Jog, 2015, 7-8. szám, 454-455.

⁴¹ Új Pp. 194. § (1) bekezdés

⁴² Új Pp. 220. §

⁴³ ÉLESS Tamás – DÖME Attila: *A keresetváltoztatás kérdéséhez*; In: NÉMETH János - VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*, HVG-ORAC, Budapest, 2014, 424.

Az új Pp. egyéb jelentős újításai

A jogalkotónak a felekkel szemben fennálló magasabb elvárásait mutatja az is, hogy már a keresetlevélnek is szigorúbb kritériumoknak kell megfelelni. A keresetlevél szerkezeti felépítését is meghatározza ugyanis a törvény, tehát a keresetlevélnek bevezető, érdemi és záró részből kell állnia.⁴⁴ A keresetlevél érdemi részében fel kell tüntetni a bíróság ítéleti rendelkezésére irányuló határozott kereseti kérelmet (petitum); az érvényesíteni kívánt jogot a jogalap megjelölése útján; az érvényesíteni kívánt jogot és a kereseti kérelmet megalapozó tényeket; az érvényesíteni kívánt jog, a tényállítás és a kereseti kérelem közötti összefüggés levezetésére vonatkozó jogi érvelést; valamint a tényállításokat alátámasztó és rendelkezésre álló bizonyítékokat, bizonyítási indítványokat az e törvényben meghatározott módon.⁴⁵ E kritériumokra a professzionális pervitel érdekében van szükség. Tehát a jogi képviselővel eljáró félnek egzaktan és pontosan kell tudni hivatkozni az érvényesíteni kívánt jog jogcímére. A bíróság nem választhatja meg a felperes helyett a jogcímet. A jogállításon túl megfelelő tényállításra is szükség van, továbbá az ezekből levezett jogi érvelés során meghatározott kérelem is elemi része a keresetlevélnek. A kereset így tehát jogállítás, tényállítás és a kérelem összege.⁴⁶ A keresetlevelet érintő magas elvárásokból is kitűnik a felperes felelősségének növekedése.

Ezzel összefüggésben a keresetváltoztatás is szigorúbb keretek közé esik. Itt érdemes visszatérni a közbenső végzésre, amely preklúziós hatásának köszönhetően nem teszi lehetővé a felperes számára, hogy az érdemi tárgyalási szakban megváltoztassa, kiterjessze a keresetét, hiszen e szakaszban a keresetváltoztatás általános tilalma érvényesül főszabály szerint. Ugyanis a perfelvétel célja, hogy e szakaszban rögzüljön a kereset, a viszontkereset és a beszámítás.

Szintén rendkívül fontos újítás, hogy az általános elsőfokú hatáskörrel a törvényszékeket ruházza fel a jogalkotó, míg a járásbíróságok csak a törvényben taxatív meghatározott esetekben járnak el. Ezzel párhuzamosan általános jelleggel előírja a Pp. az ügyvédkényszert, így a törvényben meghatározott eseteket leszámítva minden per során kötelező a jogi képviselő. Ezáltal a professzionális pert tette a polgári per alapmodelljének a jogalkotó, és a kötelező jogi képviselő nélküli járásbíróság előtt zajló per már kivételesnek

⁴⁴ Új Pp. 170. §

⁴⁵ Új Pp. 170. § (2) bekezdés

⁴⁶ Megújult polgári perjog – Az új Pp. legjelentősebb újításai, <http://www.jogiforum.hu/hirek/37069> (Letöltve: 2017.02.22.)

számít.⁴⁷ Azonban e kivételesség csupán a törvény szabályozási technikájában érhető tetten, az ügyek döntő többsége továbbra is a bíróság előtt fog folyni elsőfokon. Jól látható, hogy a szabályozási módszer pontosan a fordítottja az 1952. évi III. Pp. által alkalmazott módszernek, de ez nem számít példa nélkülinek a magyar perjogtörténetben. A Plósz Sándor igazságügyi miniszter nevével fémjelzett 1911. évi I. törvénycikk által szabályozott polgári perrendtartás ugyanis pontosan ezt a hatásköri szabályozási módszert alkalmazta. Ez a régi-új szabályozás nem jelenti az ügyek tömeges átcsoportosítását egyik bíróságról a másikra, ugyanis az adott perek továbbra is azon bíróság hatáskörébe fognak tartozni, ahova korábban. Az atipikus, nehezen kategorizálható perek viszont már a törvényszék hatáskörébe fognak tartozni.

Összegzés

Anyagi jogi szempontból észrevehető a párhuzam az új emberkép és a római *bonus et diligens paterfamilias* emberképe között.⁴⁸ A modernkori emberkép tehát egy olyan polgár modelljét testesíti meg, aki jó, egyben tisztességes és becsületes, gondos, tehát körültekintően, szorgalmasan, takarékosan gazdálkodik, aki – Kölcsey Ferenc szavaival élve – hat, alkot, gyarapít abból a célból, hogy önmaga, a családja és mindezzel nemzete sorsát jobbá tegye.⁴⁹ De a kettő között jelentős különbség, hogy a római jogi fogalom elsősorban felelősségi zsinórmérték, míg ezzel szemben az új emberkép egy célkitűzés is egyben.

A magánjog monizmusa, illetve az új magánjogi emberkép ígéretes, kifejezetten a jövőbe fókuszál egy folyamatosan fejlődésben lévő társadalom érdekében, azonban nem szabad elfeledkezni a veszélyekről sem. Nehezen feleltethető meg a gondos, ügyeit autonóm módon intéző, felelős, előrelátó ember képének az a tömeges jelenség, amely a devizaalapú kölcsönszerződéssel kapcsolatos perekben megjelenik. Természetesen egyes ügyek jelentősen különbözhetnek egymástól, azonban a társadalom számottevő részét érintő mivoltából fakadóan látható, hogy rendszerszintű problémával szembesülhetünk. Az előrelátó, felelősen gondolkodó embert nem kötik az állam védelmező béklyói, így lényegesen nagyobb szabadságot élvezhet, azonban az állam nem tud minden esetben helytállni érte, így a felelőssége is kétségtől gyarapodott.

⁴⁷ Megújult polgári perjog – Az új Pp. legjelentősebb újításai, <http://www.jogiforum.hu/hirek/37069> (Letöltve: 2017.02.22.)

⁴⁸ LANDI: *Emberkép...* i. m. 50

⁴⁹ LENKOVICS Barnabás: *A fenntartandó magánjog*, Jog – Állam – Politika, 2011, különszám, 92.

Ezt az új ember- és társadalomképet nem lehetséges jogilag kötelezővé tenni, és kikényszeríthetővé sem tehető. Azonban ennek ellenére lehetséges és egyúttal szükséges is a magánjog emberképévé és ezzel együtt egyik fő célkitűzésévé tenni.⁵⁰ Látható, hogy ez az előremutató emberkép megfelelőnek tűnik, azonban nem feltétlenül biztos, hogy a társadalom megérezt rá. Elméletben ki lehet tűzni eszményeket, célokat, de az nem garantálható, hogy a társadalom felfogásában követi is azokat. Ugyanis gyakran tapasztalható jelenség még, hogy a társadalom szignifikáns hányada „kisemberként” tekint magára, és az államtól várja a megoldást, a gondoskodást. Jóllehet, hogy ez még a szocialista évek gondolkodásbéli öröksége, de ez még távol áll a kitűzött új emberképtől. Célszerű lenne álláspontom szerint, valamilyen átmenetet biztosítani a kettő között. Az egyik emberkép fehéreként, a másik feketeként jelenik meg, azonban az ügyek döntő többsége mindig szürke. Nem lehetséges tehát kizárólag egyiket vagy másikat alapul venni a bíróságokon, még ha a jogalkotás már jelentős lépést is tett az új emberkép felé.

Az új és tudatos jogpolitikai megközelítés nem csupán a polgári anyagi jogra vonatkozik, hanem a polgári eljárásjogra is. Ennek fényében az új Pp. is magáénak tudhatja ezt az új emberképet, hiszen nélkülözhetetlen, hogy az anyagi és eljárási törvények egymással összhangban álljanak. Ez a gondolat teremti meg az összekötő kapcsot az anyagi jog újszerű emberképe és az osztott perszerkezet bevezetése között, amelyben valamelyest csorbul a felek rendelkezési joga, és megnő a felek felelőssége. Az állam elvárja a felektől, hogy előreláthatóan és felelősségteljesen gondolkodjanak, hiszen a polgári per a közbenső végzés kihirdetését követően nem fogja lehetővé tenni, hogy új nyilatkozatokat, állításokat tegyenek. Ezért is indokolt az eljárásjogi kodifikációnak is harmonizálnia az új Ptk. által a magánjogba bevezetett, magántulajdonáért és ügyeiért felelősséget viselő új emberképpel.⁵¹ Ez az új ember- és társadalomkép megjelenése a polgári perjogban radikális szemléletváltást jelent, figyelemre méltó változásokat okoz a perstruktúrában valamint a felek és a bíróság közötti felelősségmegosztás terén⁵² és professzionálissá kívánja tenni a polgári pereket. A perkonzentráció elérése érdekében bevezetendő osztott perstruktúra és a feszes eljárási szabályozás, a szigorú

⁵⁰ LENKOVICS: i. m. 92.

⁵¹ VIRÁG Csaba: *Az alaki igazságosságot előtérbe helyező fair eljárás nem zárja ki a jó és helyes döntés lehetőségét*; In: NÉMETH János - VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*, HVG-ORAC, Budapest, 2014, 365.

⁵² Koncepció i. m. 57.

preklúzió jóval nagyobb felelősséget hárít a felekre, ami összhangban van az új magánjog emberképével.⁵³

Ez a fokozottabb felelősség alapvető szinten a felek eljárástámogatási kötelezettségeként érhető tetten. A felek fokozottabb felelőssége kapcsán arra lehetne következtetni, hogy a bíró szerepe csökkenni fog a per során, és a passzívabbá vált bírói szereppel a liberális permodell irányába tesz lépést az új Pp. Azonban ez egyáltalán nem így van, sőt a bíró szerepe éppen aktívabbá válik, amit a bíróság közrehatási tevékenységének alapelve is rögzít. A bírónak éppen az a funkciója, hogy elősegítse a feleket az eljárástámogatási kötelezettségük teljesítése során. E két alapelvnek, így a felek felelősségének és a bíró szerepének növekedésének az a célja, hogy a per koncentrációja megvalósuljon, tehát hogy a minél hamarabb rögzített peranyagot illetően gyorsabban, hatékonyabban tudjon folyni a pervitel. A közbenső végzés ugyanis éles határvonalként jelenik meg, így a perfelvétel során a felek mozgástere szabadabb, de a közbenső végzés kihirdetése után a felek már csak a bíróság által kijelölt ösvényen járhatnak a bizonyítási szakban.

⁵³ <http://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/az-uj-polgari-perrendtartas-kodifikaciojanak-aktualis-kerdesei> (Letöltve: 2016. 04. 10.)